

Nakskov - en bys grundlæggelse og begyndende vækst

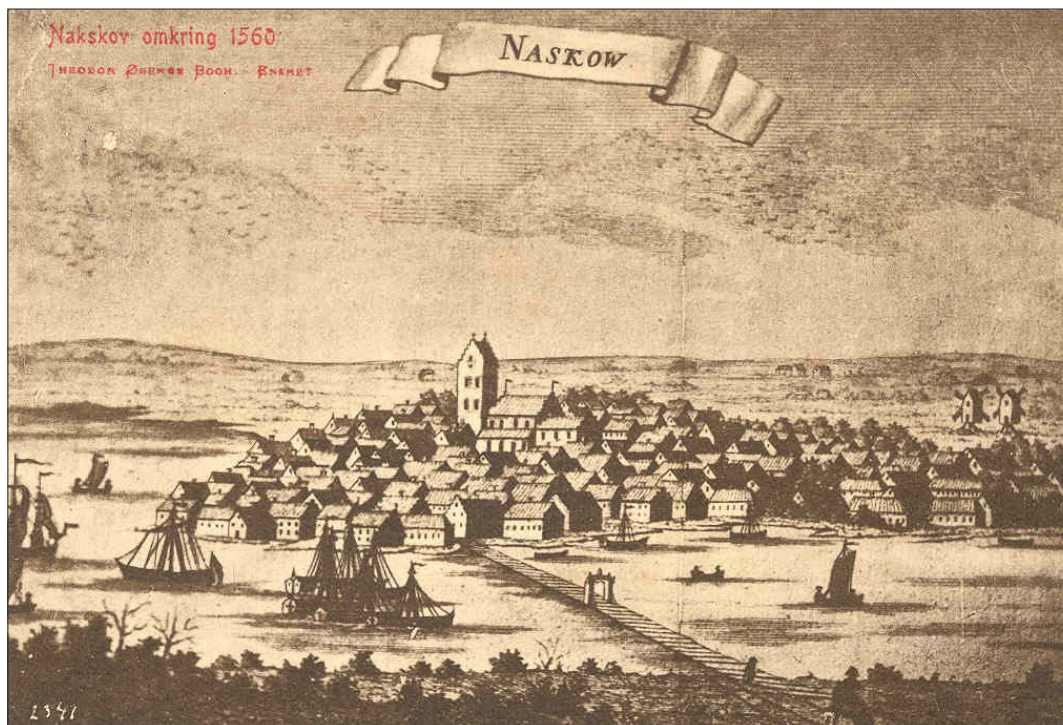
Af Ole A. Munksgaard, Nakskov lokalhistoriske Arkiv

I 2016 fejrer Nakskov sit 750 års byjubileum, idet det ældste bevarede privilegiebrev til byen stammer fra den 25. april 1266. I dette brev stadfæstede kong Erik Klipping - under et ophold i Nakskov - byens borgeres ret til frit at "have den forte til græsning af kvæg, som på vor elskede faders tid plejede at ligge til deres by, sammen med marken Sigersege og den skov, vi har modtaget fra hr. Mads, forhenværende drost, idet vi strengt forbyder, at nogen i fremtiden hindrer eller forulemper byens borgere deri. Den, der i ubesindighed gør dette, vil ikke undgå vor kongelige hævn".

Som det fremgår af ovennævnte brev, var byen altså opstået før 1266. De omtalte græsningsrettigheder er nemlig en stadfæstelse af et tidligere, men nu tabt privilegiebrev fra Erik Klippings far, Kristoffer I's (1252-59) regeringstid. Desuden kaster dokumentet lys over oprindelsen til stednavnet Madeskoven, som den omtalte Mads må have lagt navn til. Mads, der havde været drost, dvs. den hirdembedsmand, der forestod kongens hofholdning, og som i 1200- og 1300-tallet var den fornemste af rigets embedsmænd og den, der trådte i kongens sted, hvis han var borte fra riget eller var mindreårig, boede i Flårup på det sydøstlige Lolland og var ud af den højadelige Gøye-slægt.

Men hvor gammel byen egentlig er, og hvornår den blev grundlagt, er det vanskeligt at udtale sig præcist om. Vi ved dog så meget, at de ældste endnu bevarede senromanske dele af Sct. Nikolai kirke - viet til de søfarendes helgen - kan dateres til første halvdel af 1200-tallet, og at kirken på daværende tidspunkt næst efter kirken i Saksøbing var den største på Lolland. Omkring 1240 - ved slutningen af Valdemar Sejrs regeringstid - omtales byen igen, idet byen sammen med 19 andre byer fra Sjælland og Smålandene optræder i købstadslisten i den såkaldte Kong Valdemars Jordebog. Fra Lolland nævnes datidens to eneste købstæder på øen, Nakskov og Saksøbing, samt de beløb, der måtte svares i skat til kongemagten, under hvem de fleste købstæder hørte på dette tidspunkt. Den største skatteyder af de to lollandske byer var Nakskov, der dog sammenlignet med nogle af de sjællandske byer ydede et forholdsvis lavt beløb. Dette tyder på, at byen omkring 1240 befandt sig i en overgangsfase fra en mindre bosættelse, hvor beboerne ved skoven på nakk (Nacascogh) har ernæret sig via en kombination af landbrug, fiskeri og småhandel og frem mod en decideret købstad/torvekøbing. Meget peger derfor i retning af, at byen fra omkring 1240 er at regne for en købstad, men købstadsprivilegerne er imidlertid gået tabt for eftertiden.

Byens voksende betydning understreges også af, at



Vue ud over Nakskov set fra Færgelandet med Langebro i forgrunden - ca. 1560

kong Erik Plovpenning under et ophold i Nakskov i 1242 kundgjorde en overenskomst, som han sammen med sine mænd indgik med biskop Torkil af Reval i Estland, der var blevet erobret i 1219 under Valdemar Sejr. Overenskomsten drejer sig primært om esternes diverse afgifter og skatter til biskoppen.

Når Nakskov fra midten af 1200-tallet voksede i betydning hang det sammen med en kombination af flere faktorer. I landbruget skete der en række tekniske og dyrkningsmæssige forbedringer. Derved forøgedes produktionen, således at der med tiden skabtes en overskudsproduktion, som via handel kunne dække den stigende efterspørgsel efter bl.a. brødkorn og andre dagligvarer; en efterspørgsel, der primært var forårsaget af en mærkbar befolkningstilvækst i det meste af Europa fra omkring 1100-tallet.

Et begyndende gensidigt afhængighedsforhold mellem Nakskov, der hovedsagelig levede af handel og håndværk, og byens opland, der kunne levere landbrugsprodukter til byens torv, skabte ikke blot vækst i næringsætningen, men også en gradvis erhvervspecialisering. Byens borgere bevarede dog fortsat kvæg- og havebrug

på den enkelte borgers egne jorder og i bymarken, ligesom der stadigvæk boede håndværkere i oplandets landsbyer.

Denne vækst i handel og økonomi forstærkedes i høj grad på samme tid, i og med at der langs den tyske Østersøkyst fra omkring 1200 opstod en række byer - eksempelvis Wismar, Rostock og Stralsund, der fra omkring 1250 sammen med Lübeck udviklede sig til Østersøregionens stærkeste handelsmagt med hensyn til køb og salg af varer. En voksende fjernhandel mellem Lolland-Falster og de nordtyske byer - populært kaldet hansestæderne - var dermed en realitet, hvor øernes bidrag til handelen



Nakskov fra Møllemarken ca. 1754.

primært var salg af korn og andre landbrugsprodukter som f.eks. kød, huder, talg og fedt, der bl.a. blev udskibet via Nakskov. De nordtyske hansekøbmænd bragte til gengæld et bredt varesortiment frem til byens borgere og oplandets bønder, bestående af både luksusprægede varer og livsformødnede dagligdagsvarer som f.eks. salt fra Lüneburg, flandersk klæde, øl, humle, pelsværk, vin, voks, krydderier, jern og meget mere.

Denne gensidige vareudveksling medførte, at de tyske købmænd med tiden blev en normal del af bybilledet. De opsøgte nemlig byens torv eller stranden, som det nuværende havneområde kaldtes, for her at opkøbe og sælge varer. Men byen blev også med dens voksende betydning mødested for forhandlinger mellem repræsentanter for de nordtyske byer og den danske kongemagt. I 1280 mødtes kong Erik Klipping med repræsentanter for bystyret i Greifswald og Lübeck. Mødet fandt sted i Nakskov, hvor kongen stadfæstede de tyske byers privilegier på henholdsvis Skånemarkedet - Nordeuropas største marked for vareudveksling mellem Vest- og Østeuropa beliggende i Skåne ved Skanør og Falsterbo - og det øvrige Danmark. Senere i 1311 var Nakskov igen mødested. Denne gang mødtes fyrst Henrik af Mecklenburg og kong Erik Menved vedrørende kongens besiddelser i og omkring Rostock.

Der var dog ikke kun tale om, at hansebyerne opsøgte Nakskov. Forbindelsen gik også den anden vej, idet vi har kendskab til, at købmænd fra Nakskov og Lolland i 1274 opsøgte eller havde taget ophold i Wismar. I byens "Stadtbuch" omtales to personer fra området: Bruno de Naxscoywe samt en unavngiven person.

Nakskov havde fra omkring 1270 udviklet sig til en by i vækst, hvilket afspejler sig i, at byen i 1274 fik den første kendte stadsret. Hver købstad havde sin stadsret, der indeholdt bestemmelser om handel og håndværk, skatter, afgifter og tjenesteydelser til byen og byherren, domstolens virke samt særregler for arv af fast ejendom i byen. Byen overtog under Erik Klipping "alle de love og rettigheder, som byen Næstved og andre køpinger på Sjælland vides at have fået af os og vore forfædre".

Handelsforbindelserne hen over Østersøen blev med tiden af stor værdi for Nakskov. Men det var ikke blot på handelens område, at indflydelsen gjorde sig gældende. Det danske sprog overtog en række låneord fra tysk f.eks. foged, borger, slagter, skrædder, skomager, kræmmer, arbejde mm. Desuden påvirkedes ikke mindst på Lolland teglstenskirkenes arkitektur af det nordtyske områdes byggemetoder.